

DİVAN ŞİİRİNDE TASAVVUF

(14. ve 15. yy. Divanlarına Göre)

Dr. Kaplan ÜSTÜNER

BİRLEŞİK

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	XIV

GİRİŞ	1
A. Divan Şiirinin Kaynakları ve Tasavvuf	1
B. Osmanlı Devleti ve Tasavvuf (14.-15. Yüzyıl)	6
C. Tasavvuf ve Divan Şiiri	12
D. Tasavvufî Dil ve Meczaz	22
E. Çalışmanın Yöntemi, Kapsamı, Sınırları	37

I. BÖLÜM TASAVVUFÎ TEVHİD ANLAYIŞI

A. Tevhid	41
1. Zât, Sıfat ve Fiil Tevhidi	43
2. Tevhid İlmi	44
3. Lâ-illâ	45
B. Vahdet-i Vücûd	45
1. Varlık/Vücûd	47
2. Senlik, Benlik	51
3. İkilik	53
4. Kesret	53
5. Masiva	55
6. Hicâb	55
C. Allah	57
1. Bî-nişân	60
2. İsm-i A'zam	60
3. Evvel, Âhir, Zâhir, Bâtın	61
4. Zât-Sıfat	63
5. Ahad	65
6. Hû	66
7. Vahdet	68
D. İman-Küfr	71
E. Yarattılış	73
1. Kün	73
2. Nür-ı Muhammedî	74
3. Elest Meclisi	75

II. BÖLÜM TASAVVUFÎ AŞK

A. Güzellik (Cemâl/Hüsn)	79
B. Aşk	86
1. Aşkın Çeşitleri	86
2. Aşkın Özellikleri	89
3. Aşk Şehidi	95
4. Aşk ve Akıl	96
5. Aşkın Benzetildiği Unsurlar	97
C. Âşık	103
D. Sevgili	115
1. Naz	119
2. Vuslat	119
E. Ağyâr	121

III. BÖLÜM TASAVVUFÎ KAVRAMLAR

A. Dört Kapı	123
1. Şeriat	123
2. Tarikat	124
3. Hakikat	125
4. Marifet	127
B. Tasavvufî Hal ve Makâmlar	128
1. Havf-Recâ	129
2. Kabz-Bast	130
3. Üns	131
4. Müşahede	131
a. Basîret	132
b. Nazar	133
c. Keşf	133
5. Yakîn	134
6. Cem'-Tefrika	136
7. Tevbe	138
8. Zühd	141
9. Fakr	145
10. Sabır	147
11. Rızâ	148
12. Tevekkül	150
13. Hayret	150
C. Seyr ü Sülûk ve İlgili Kavramlar	152
1. Menzil	152
2. Telvîn-Temkîn	153

3. Zikir	153
4. Vird	158
5. Tesbih	159
6. Riyâzet	161
a. Uzlet	163
b. Halvet	164
c. Erbain	165
d. İtikaf	167
7. Velâyet	167
8. Keramet	168
D. Kalbe Ait Kavramlar	170
1. Vecd	170
2. Cezbe	170
3. Gaybet-Huzur	171
4. Fenâ-Bekâ	172
5. Cem'iyet-i Hâtır	174
6. Mahv-İsbat	174
7. Sır	176
E. Ahlaka Ait Kavramlar	180
1. Sıdk	180
2. İhlas	181
3. Riya	182
4. Kanaat	185
F. Diğer Kavramlar	186
1. Nûr	186
2. Tecellî	188
3. Feyiz	195
a. Himmet	196
b. Nefes	197
4. Gaflet	197
5. Terk	199
6. Tecrîd	201
7. İlm-i Ledün	202
8. Kuş Dili	204
9. Şathiye	205
10. Tevellâ-Teberrâ	207
11. Kîl u kâl	208
12. Heyûlâ	208

IV. BÖLÜM

TASAVVUFÎ AÇIDAN BAKILAN KONULAR

A. Nefis	209
1. Nefsini Bilen Rabbini Bilir	209

2. Nefs-i Emmâre	210
3. Nefsin Özellikleri	210
4. Nefsin Terbiyesi	212
5. Nefsin Öldürülmesi	213
6. Nefsin Benzetildiği Unsurlar	213
B. Dünya	214
1. Mahiyeti ve Özellikleri	215
2. Terk Edilmesi	217
3. Benzetildiği Unsurlar	218
C. Âlem	221
D. Gönül	224
E. Akıl	231
F. Vakit	234
G. Hz. Peygamber	236
H. Ölüm	239
I. Sohbet	239
İ. Can	240
J. Beden/Ten	241

V. BÖLÜM TASAVVUFÎ MECAZLAR

A. İçki İle ilgili Mecazlar	246
1. Şarap	246
2. Kadeh	251
3. Mest	253
4. Meyhane	255
5. Pîr-i Mugân	259
6. Sâki	261
B. İnsan/Sevgili ile ilgili Mecazlar	264
1. Yüz	264
2. Dudak	269
3. Ağız	273
4. Boy	275
5. Bel	275
6. Ben	276
7. Kaş	277
8. Çene	280
9. Hat	280
10. Saç	281
11. Göz	286
12. Gamze	288
13. Kirpik	290
14. Kan	290

C. Tabiat ile ilgili Mecazlar	292
1. Deniz	292
2. Servi	295
3. Güneş	297
4. Şebnem	298
5. Ay	298
6. Gül	299
7. Gülzâr	301
8. Bülbül	301
D. Diğer Mecazlar	302
1. Tevhid İle İlgili Mecazlar	302
a. Dost	302
b. Âh	304
c. Sen	306
d. Nakkaş	308
2. Hristiyanlık İle İlgili Mecazlar	308
a. Put	308
b. Çelipâ	310
c. Zünnâr	311
3. Çeşitli Mecazlar	311
a. Ayna	311
b. Şem ve Pervane	314
c. Güy ve Çevgân	317
d. Ney	318
e. Neyistân	319
f. Kebab	320

VI. BÖLÜM TARİKAT VE İLGİLİ KAVRAMLAR

A. Hurûfilik	321
1. Fazlullah-ı Hurûfi	322
2. Câvidan-nâme	324
3. Kelâm/Söz	325
4. Harfler ve Sayılar	326
5. İnsan ve Yüzü	331
6. İstivâ	334
B. Çeşitli Tasavvufi Zümre Mensupları	335
1. Mevlevî	335
2. Kalenderî	335
3. Abdal	338
4. Haydarî	340
5. İşık	341
C. Tarikat Adetleri	342

1. Semâ	342
2. El vermek	342
3. El Almak	343
4. Cer	343
D. Tarikat Ehlinin Giysi ve Eşyaları	344
1. Hırka	344
2. Murakka	348
3. Abâ	349
4. Nemed	350
5. Kepenek	352
6. Tac	353
7. Külâh	353
8. Destâr	354
9. Kemer	355
10. Asâ	356
11. Teber	357
12. Keşkûl	357
E. Tarikat Mekânları/Mimarî Yapılar	358
1. Âsitâne	359
2. Zâviye	359
3. Dergah	359
4. Hankah	359
5. Halvethane	360
6. Savmaa	361
7. Kutsallık Atfedilen Yapılar	362
a. Makâm	362
b. Türbe	362
c. Eşik	362

VII. BÖLÜM

MUTASAVVIFLAR, TASAVVUFÎ TIPLER VE ESERLER

A. Mutasavvıflar	365
1. Veysel Karenî	365
2. İbrahim Edhem	366
3. Cüneyd-i Bağdâdî	368
4. Hallâc-ı Mansûr	368
5. Şiblî	377
6. Şeyh-i Sanân	377
7. Abdülkâdir-i Geylânî	378
8. Ahmed-i Câmî	379
9. Feridüddin Attar	380
10. Emir Sultan	381
11. Hacı Bayram-ı Velî	383

12. Şeyh Müştâk	383
13. Şeyh Tâcüddin	384
14. Şeyh Vefâ	384
B. Tasavvufî Tipler	385
1. Pîr	385
2. Şeyh	387
3. Mürşid	388
4. Kutub-Gavs	389
5. Velî	390
6. Ârif	393
7. Derviş	401
8. Tâlib	406
9. Mürid	406
10. Sâlik	408
11. İnsan-ı Kâmil	409
12. Âşinâ-Bigâne	410
13. Tasavvuf Ehli	411
14. Zâhid yahut Sufî	411
a. Sıfatları	411
b. Amelleri	417
c. Düşünce ve Davranışları	422
d. Diğer Özellikleri	427
C. Tasavvufî Eserler	430
1. İhyâu Ulûmi'd-dîn	430
2. Mantıku't-Tayr	431
3. Mesnevî	431
4. Fihi mâ fih	432
5. Gülşen-i Râz	433
6. Gülzâr-ı Ma'nevî	433
SONUÇ	435
KAYNAKÇA	439
DİZİN	461